

שהי' אומר חזקי' שירה על הנס, שהי' נמצא שכל הבריאה ח"ו אינה מתנהגת מהשי"ת, לכן אמרה שעתה שלא אמר נמצא שאני אומרת וממילא נסתלק הקטרוג.

וישלח יעקב מלאכים [לב ד]. הגה במלאכים | שלח יעקב יש תרי לישני חד מלאכים ממש וחד שלוחים [ב"ר עה ד]. ולכאורה תמוה איך ישלח מלאכים ממש שהוא דבר נסיי בעת שיכול לשלוח שלוחים פשוטים בלא נס, והא ח"ו מנכי'ן מזכויותיו. ואף למ"ד שלוחים תמוה קצת מ"ט נקט בלשון מלאכים. ההנכון לענ"ד | דהשלם ביותר אין לו התפעלות מנס יותר מהטבע הקבוע, דהא כיון שגם הטבע הקבוע ידוע שהוא נברא מהבורא יש מאין דהאי אין | לך נס גדול יותר מזה, וא"כ כבר ידוע לו שהקב"ה יכול לעשות בכל עת מה שרוצה ומאמין בזה אף כשלא יראה שום נס כל ימי חייו, ונמצא אדרבה שהמתפעל מנס יותר הוא קצת קטנות אמנה, וכמאמרם בכמה מקומות [ב"ב עה א] אלמלא ראית לא האמנת, ויש שנענשו ע"ז.

והנה כיון שגם הטבע מתנהגת הכל מהשי"ת אין בעצם חלוק בין נס לטבע לאדם השלם ביותר, ורק לאדם שאינו שלם כ"כ שיש לו מנס יותר התפעלות מחמת שאינו טבעי, אינו עושה הקב"ה נסים שלא יעשו גם הם כטבעי שלא יהי' לו מזה התפעלות, וגם כשעושה לו מנכה מזכויותיו, אבל לאדם השלם ביותר ששהו לו ממש נס וטבע לא איכפת להקב"ה לעשות לו נס בכל רגע, וכמו לרחב"ד [תענית כה א] שדלק החומץ מאותו הטעם שאמר מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק, שלשון זה מראה שבעצם שוה לו נס וטבע לכן נעשו לו נסים בכל רגע. ולכן ליעקב שהי' שוה לו ממש נס וטבע לא איכפת לו לשלוח גם מלאכים, ואף ללשון שהיו שלוחים נקט לשון מלאכים להראות שהם ממש שוה אצלו.

ובזה יש לפרש הא דהי' קטרוג על חזקי' שלא אמר שירה על הנס, אמרה הארץ שהיא תאמר שירה ונסתלק הקטרוג [סנהדרין צד א]. ולכאורה במה נסתלק הא עכ"פ חזקי' לא אמר שירה. אבל הכונה היא כדברתי שכונת חזקי' מה שלא אמר שירה משום שלא הי"ל התפעלות מהנס יותר מאם הי' בדרך הטבע, כי ידע בכל העת שהי' יכול לעשות הכל, ולכן אם הי' אומר שירה הי' נמצא שמקטין ההתפעלות שיש כל העת מדרך הטבע שנברא יש מאין ומחדשה בכל יום, לכן הי' יותר חזק אמונה במה שלא אמר שירה, וזהו שאמרה הארץ כי במה שלא אמר חזקי' שירה הראה שהארץ שהוא העולם הטבעי אומרת שירה בכל העת, וזהו שבח להי' יותר ממה

(3) אמת ואלהינו 1789:10

אך כשנדייק יותר, ונתעמק, תעמוד השאלה לפנינו: הן עכ"פ לא נדע המהלך למה הסבה מסבבת המסובב, ורק נדע שכך הוא תדיר. האם אין זה באמת נס תדירי, — אלא שהורגלנו בו? ונצייר נא לנו: אלו ראינו קבר אשר המת שנקבר בו כבר נאצל כל בשרו ויהי לעפר, והנה לאט לאט מעומק הקבר מתחיל לצמוח גוף אדם ועולה דרך הקרקע, והקבר נפתח ויוצא ועולה אדם חי ככל החיים, מה היינו אומרים לזה? האם אין זה נס גדול של תחיית המתים? ואיך למה לא נבחין נס זה בתבואה הנורעת בארץ, והורע נרקב לגמרי, ואח"כ מתחיל לצמוח מתוך הרקבון, — האם אין זה תחיית המתים ממש, בלי הפרש? בודאי כן הוא, אבל ההפרש, שלתחיית המתים של אנשים לא הורגלנו, ולתחיית המתים של התבואה הורגלנו. אילו היינו רגילים להיפך, היינו קוראים לתחיית המתים שבבית הקברות — טבע, ולתחיית המתים שבזרעים היינו קוראים — נס.

אבל האמת היא, כי אין בין נס והטבע כלום: הכל נס הוא; כל העולם כולו אין לו שום סבה זולת רצונו ית', ורצונו היינו מעשיו והנהגתו, כי כל אשר ברצונו מתהווה מאליו, רק זה שאנו קוראים לו נס היינו רצון שיתהוו ענין שלא הורגלנו בו, וממילא החידוש פועל בנו להתעורר ולראות בו את יד ה'. וזה שאנו קוראים טבע הוא אשר רצונו ית' שיתמיד אופן א' אשר נהי' מורגלים בו, ויהיה מקום לנסות את האדם, אם גם בכזה יראה אך את רצון ה' לבד, או יחשוב כי מסר השי"ת כחות לטבע — ושבתוך הטבע יש גם לאדם עצמו כח לפעול בדרך סבה ומסובב. ולפי' הטבע איננה במציאות כלל, אלא היא רק כאחיות עינים לאדם, שיהי' לו מקום לטעות וגם לבחור באמת.

2

אד תחנה דרש בר קפרא ביצטרי טעני מה כל מים שבאמצע חיבה פתוח וזה סתום ביקש הקב"ה לעשות חוקנו משיח וסנדיב נט ומנת אמרה מרת הרין לפני הקב"ה רבשע וזה דוד מלך ישראל שאמר כמה שוחת ותשבתח לפניך לא עשיתו משיח חזקה שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניך תעשה משיח לך נסותם מיד פתח הארץ ואמרה לפניו רבשע אני אמרת לפניך שירה תחת צדיק זה ועשיתו משיח פתח ואמרה שירה לפניו ויצאמר מוכנה הארץ ומדות שמענו צני לצדיק ותי אמר שי העולם לפניו רבשע צביונו עשה לצדיק זה יצאה בת קל ואמרה רי לי רי לי אמר נבוא אי לי אי לי עד מחי יצאה בת קל ואמרה כנדרים בגרו וכנדר בתים בגרו

33

לב.י.א. קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית וגו'.

הגאון ר"א מווילנא זצוק"ל פירש: יעקב אבינו ע"ה אמר קטונתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך, ותלה

החסד והאמת שקיבל מהשי"ת על נפשו. וקשה, הלא על פי מדת הענוה אין לו לתלות הגדולה בעצמו, רק בזכות אבותיו אברהם ויצחק.

(4) ע"כ

אלא למדנו מזה, דהטובות שכבר קיבל האדם מהשי"ת בעבר, יש לו לתלות בעצמו, כדי להקטין את עצמו, כמו שאמר יעקב אבינו "קטונתי מכל החסדים". לא כן אם יבקש הצלה או טובה על לעתיד, לא יבקש בזכות עצמו, שהרי שלמה המלך ע"ה לא נענה בזכות עצמו, עד שאמר "זכרה לחסדי דוד עבדך" (דברי הימים ב' ו, מב). וכן חזקיהו המלך ע"ה, כמבואר בגמרא (ברכות י, ב; שבת ל, א).

וזוהי הכוונה במה ד"אמר ר"ח בר אשי אמר רב, תלמיד חכם צריך שיהא בו [גאוה] אחד משמונה בשמינית" (סוטה ה, א). כי חפסוק "קטונתי מכל החסדים וגו'", הוא הפסוק השמיני שבפרשת וישלח, שהיא פרשה השמינית שבתורה. להורות שעל אופן זה מותר להתגאות ולתלות בעצמו, כמבואר.

(אוצר אגדות, ר' גבריאל מילר, פרשבורג תרל"ז, ח"א ערך גאוה" וע"ע להלן במדבר יב, ג)

וירא יעקב מאד... אמר יעקב כל השנים הוא — עשו — יושב בארץ ישראל, תאמר שהוא בא עלי מכה ישיבת ארץ ישראל (בראשית רבה פרשה זו). ולכאורה הדבר תמוה: יעקב אבינו שהעיד על עצמו "עם לבן גרתי ותרתי"ג מצוות שמרתי" (רש"י), יפחד מפני עשו בשביל שקיים רק מצוה אחת, מצוות ישוב ארץ ישראל? על כורחך אתה אומר, כי מצוה זו של ישיבת ארץ ישראל, גם כשגוי, עשו ממש, מקיים אותה, יכולה להיות שקולה נגד כמה וכמה מצוות שצדיק תמים כמו יעקב מקיים אותן — ועל אחת כמה וכמה, שישבת יהודי בארץ ישראל, אפילו הוא מיקל ראשו במצוות אחרות, חביבה לפני המקום. ולא לחינם אמרו חכמינו (ילקוט שמעוני איכה ג') אמר הקדוש ברוך הוא, הלואי והיו בני עמי בארץ ישראל, אף על פי שמטמאין אותה. ר' שמואל מוהליבר

(5) ע"כ

מח. נלמד מיעקב אבינו, שבעוד שהיה אחוז מיראת עשו השתדל מתחילה להציל ממונו שלא יפול בידי עשו, כדכתיב "ויעבר את אשר לו" 689, ופירש רש"י בשם המדרש 690: "הבהמה והמיטלטלין, עשה עצמו כגשר, נוטל מכאן ומניח כאן", עכ"ל. והוא פלא, איך היה אפשר לו להעביר בשתי ידיו עשירות גדולה כזו שהיתה אז ליעקב? עיין בשל"ה (פרשת וישלח 691) שהביא מדרש 692, דהמתנה ששלח לעשו היתה עשויה מששים ריבוא עדרים, והיה נצרך לזה ששים ריבוא כלבים, כלב אחד לעדר אחד. ובודאי שנשאר לו יותר מזה. ואיך היה אפשר לו להעביר כל זה בשתי ידיו, ע"י שנתן רגלו אחת בצד זה, ורגלו האחרת בצד שני, ועשה עצמו כגשר? וגם, למה היה נצרך לזה, הלא היו לו כמה מעברות להעביר עליהם רכושו, עיין רשב"ם (שם 689)?

(6) אם הניח ע"ה כ"כ-כ"ט

אך נראה, דרמזו בזה מוסר השכל לנו זרע יעקב, שממנו נלמד וכן נעשה. וכבר הבאתי לעיל 693 מגדולי קדמונים שכל המאורעות של האבות נרמזו לבניהם אחריהם. כי נתבונן נא במעשה יעקב שעמד במלחמה עם עשו אחיו, ובתחילה עוד לא נודע מי ינצח ומי יצא מן המלחמה מנוצח. על כן, קודם כל נתן לבו לדאוג לממונו שרכש בניגע כפיו, שלא יפול בידי עשו. ובאמת, עלה בידו להעביר ממונו מפני עשו ולהצילו מידו. והמדרש גילה לנו הסיבה הטעם שעלה בידו להציל ממונו ממנו — דיעקב תמיד עשה עצמו כגשר, דלגשר יש שתי רגלים, רגל אחת משפת נהר זה, ורגל שניה מהשפה השניה, וכן יעקב אבינו, תמיד עמד ברגל אחת בשפת עבר הנהר שהיתה ארץ ישראל, וברגלו השניה עמד בצד שעמד עשו אחיו. וזה גרם לו שהעביר כל רכושו לארץ ישראל, הצילו שלא יפול בידי עשו. ומעולם לא עמד יעקב אבינו בצד שעמד בו עשו בשני רגליו, אלא, בחד כרעא 694 היה עומד בעבר השני שהיא ארץ ישראל, ובכרעא השניה היה עומד בארץ ישראל, על כן עלה בידו ליטול מכאן ולהניח כאן. אבל, אם היה עומד תמיד בשתי רגליו בארצו של עשו, אז לא היה עולה בידו להציל את

(2)

21

ממונו ורכושו שלא יפלו בידי עשו. וזה מודיעינו המדרש ורש"י כמה שכתבו "עשה עצמו כגשר" - רצונם לומר, כל ימיו היה כגשר, אשר ברגלו האחת עמד בארץ ישראל, וראשו ולבו היו שם להעביר ממונו לשם, וכן גם עלה בידו. כן אנחנו בניו. אלמלא היינו עומדים בראשינו וכלבינו פה בארצות הגולה בשתי רגלינו עד ששכחנו לגמרי מארצינו הקדושה, אז לא היה ממונינו נופל בידי עשו. אוי נא לנו על ממון ישראל שכארצות אירופה, שנפל בידי עשו, כמה היינו יכולים לפדות ולבנות אדמתינו הקדושה בממון זה. וכל זה נגרם לנו, יען שעמדנו בשתי רגלינו בארצות הגולה, ובטחנו מאד על ישיבתנו בגלות, והסחנו דעתנו מארצינו ונחלתינו. ולא עשינו כמו שעשה יעקב אבינו, שלא עמד בגולה אלא רק ברגל אחת, וברגלו השניה עמד בארץ הקדושה, והיו עיניו ולבו שם, על כן לא שלטו זרים בממונו. אבל אנחנו לא עשינו כן, על כן הגענו למה שהגענו, וזה היה בעברינו.

7

8

9

1 | **"וַיִּירָא יַעֲקֹב כִּי וַיֵּצֵר לוֹ"** (לב, ח). דְּהִנֵּה הַצְדִּיק הַשְּׁלָם, הָעוֹבֵד ה' בְּתַמִּימוֹת בְּכָל לְבוֹ - אֵין כָּל אֶמְוָה וְלִשׁוֹן יְכוּלָה לְשַׁלֵּט בּוֹ לְהִרְעֵ לּוֹ, חֵם וְשָׁלוֹם; וְכַאֲשֶׁר רוּאָה הַצְדִּיק, שֶׁהוּא מְתִירָא וּמְפַחֵד, אֲזִי: "וַיֵּצֵר לוֹ" - הַדְּבָר הַזֶּה צֶעַר הוּא לוֹ; וְהוּו: "וַיִּירָא יַעֲקֹב" - פְּרוּשׁ: שֶׁהָיָה מְתִירָא, וְלִכְוֹן: "וַיֵּצֵר לוֹ" - דָּאֵין זֶה מִדְּרַךְ הַצְדִּיק שֶׁיִּפְחֵד וַיִּירָא. מִשּׁוֹם דְּבָר. וּמָה עָשָׂה "וַיַּחֲזֵן אֶת הָעַם" דְּהִינּוּ, שֶׁמִּיד חִזַּר בְּתִשְׁבָּה וְהִתְוֹדָה לְפָנָיו יִתְפָּרֵד, - דְּהִנֵּה אֲנַחְנוּ אוֹמְרִים בְּהַדְּוִי: 'אֲנַחְנוּ וְאֲבוֹתֵינוּ חֲטָאוּ, וַיֵּשׁ

1 | טעות נושנת נתאזרחת בלב רבים במושג בטחון. שם בטחון המשמש למדה מהוללה ועיקרית כפי החסידים, נסתובבה במושג חובה להאמין - בכל מקרה שפוגש האדם והעמידתו לקראת עתיד בלתי מוכרע ושני דרכים בעתיד, אחת טובה ולא שניה - כי בטח יהיה הטוב, ואם מסתפק וחושש על היפוך הטוב הוא מחוסר בטחון. ואין הוראה זו בבטחון נכונה, שכל שלא נתברר כנבואה גורל העתיד אין העתיד מוכרע, כי מי יודע משפטי ד' וגמולותיו ית'. אבל ענין הבטחון הוא האמון שאין מקרה בעולם, וכל הנעשה תחת השמש הכל בהכרזה מאתו ית'.

וכאשר האדם נפגש במקרה אשר לפי הנוהג שבעולם צפוי אליו סכנה מררכי הטבע לפחוד מטבעת העולם, וקשת רוחו ירפהו מלזכור שאין המקרה ארוניה לנו ושאין מעצור לד' מלהושיעו ולהכין מסככים שיחליפו את כל המסוככים, וההבלגה בשעה הקשה הלזו ולהשרות בקרבו את האמת הידועה כי אין כאן לפניו שום פגע רע מיד המקרה רק הכל מאתו ית' בין לטוב בין למוטב, ואשר שרש אמונתו מפיגה פחדתו ונותנת לו אמן להאמין באפשרות ההצלה, ושאין לפניו נמיה לרעה יותר מנמיה לטובה, ענין זה יקראוהו מדת הבטחון.

ומדת הבטחון להעמיד עצמו על נקודת האמונה אף בהעלותו על מחשבתו צד היסורים ושיהי' לכו ער כי לא המקרה פנעתו, שאין מקרה בעולם כלל רק הכל מאתו ית', וכמו שאמרו לולינום ופפום [תענית י"ח ב'] ואנו נתחייבנו כו' ואם אין אתה הורגנו הרבה הורגים יש לו למקום והרבה רובים כו', וכל זה ממת הבטחון.

1 | על כן לא יאכלו בניי את גיד הנשה וגו' (לב לג). צריך להבין מה שהזכר להנס דיעקב שנצח את המלאך הוא באיסור אכילה דגיד הנשה שהוא בשב ואל תעשה היפוך מכל הניסים שהזכר הוא במעשה. ואולי משום שאף שלעמד בניסיונות הגלות הוא דבר גדול מאוד ויש שכר הרבה ע"ז, אבל יותר היינו רוצים שלא יזדמן לנו נסיונות, כמו שתקנו להתפלל בכל יום בברכת השחר שלא נבוא לידי נסיון [ברכות ס ב], וכן איננו רוצים בגלות שמביאה לידי נסיונות רבים, ומתפללין אנו בכל יום לגאלנו, ולכן הוי הזכר על נס זה באיסור ולא במעשה, להורות שאף שענין גדול מאוד הוא אין אנו רוצים בוה, כדאמר על יסורין לא הן ולא שכרן [ברכות ה ב], אף שאם מזדמן צריך לקבל באהבה.

16 | לתן טעם, למה אנו מוכירים חטא אבותינו? ויש לומר, הענין הוא, דגם אם חטא אדם, אין לעשות עצמו רשע ממש נגד המקטרג, רק ירשע עצמו במקצת ויצדיק עצמו במקצת, וזהו שאנו תולים קצת החטא באבותינו, דהינו: מה שאנחנו חטאנו, הוא על ידי אבותינו, שלא קדשו אותנו בקדשה שלימה, וגם זה גרמה לנו שחטאנו, וכאמת אבותינו הם כבר בגן-עדן, ולא יזיק להם הקטרוג, רק שאנו תולין בהם כדי שלא לתן פתחון-פה להמקטרג, שאנחנו עצמנו חלילה, עושים עצמנו רשעים, ונמצא בהתודות אדם חטאיו, עושה עצמו בינוני, וזהו שאמר (ברכות סא:): 'בגון אנו בינונים'. וזהו: "ויחזן את העם" - פרוש: דהינו שלמד את העם אשר אתו, שיתודו ויעשו עצמם בינונים כנ"ל, דהינו מחצה על מחצה, כי להצדיק את עצמו בודאי אי אפשר, רק להעשות בינונים.

10

16

21

26

3

10

אלה הם (12) אלף
אלה הם (11) אלף

ואעשך לגוי גדול ואברוך ואגדלה שמך (יב, ב)

מבאר רש"י: "ואגדלה שמך, זהו שאומרים אלקי יעקב".

מה הקשר - שאל הצדיק המקובל רבי שמשון מאוסטרופולא - בין ההבטות שהבטיח הקדוש ברוך הוא לאברהם: "ואגדלה שמך", לבין מה שאומרים "אלקי יעקב"?

עוד קשה - המשיך ושאל רבי שמשון - הקדוש ברוך הוא שינה את שמו של אברם לאברהם, ואת שמו של יעקב לישראל. והנה אמרו חז"ל בגמרא ברכות (דף יג): "כל הקורא לאברהם, אברם, עובר בעשה", ואילו ביעקב לא נאמר כן - מדוע? אלא - תירץ רבי שמשון - שמות האבות: "אברהם יצחק יעקב" מכילים שלוש עשרה אותיות, שהם בגימטריה "אחד"!

גם שמות האמהות: "שרה רבקה רחל לאה", מכילים אף הן שלוש עשרה אותיות, שהם בגימטריה "אחד"!

שמותיהם יחד מכילים עשרים ושש אותיות כמנין שם "הויה".

והנה אחרי שהשתנה שמו של אברם לאברהם, ממילא אם יקראו ליעקב: "ישראל", יעלה מנין האותיות לארבע עשרה, ולא יהיה זה כמנין "אחד", וכמנין "הויה", לפיכך חייב להשאר שמו, יעקב!

זהו פשוטו של מקרא: "ואגדלה שמך" מאברם לאברהם, וכדברי רש"י: "זהו שאומרים אלקי יעקב" - ולא ישראל.

אלהי קרוך (14)

ובביאור דבריו נראה שהשם שנקרא בו האדם בשעת לידתו הוא שורש נשמתו, ושורש נשמת האדם אי אפשר לשנות, כי זה כל האדם. ולכן אילו היו משתמשים רק בשם ישראל יהיה זה משום שינוי במהותו ועצמותו, וזה אי אפשר. אולם אצל אברהם אבינו, כיון ששם אברם נכלל בשם אברהם, נמצא שהשם הראשון שהוא עצם מהותו לא נעקר ונשתנה אלא נכלל בתוך השם השני, ועל כן אין כל סיבה שימשיכו לקרותו אברם אם אפשר לקרותו אברהם בלבד, שזה כולל גם את השם אברם.

וזהו כפי שנתבאר שעצם נפש האדם ומהותו אי אפשר לשנות, אלא צריכים להדריכו ולכוונו בדרך הנכון, וצריך לדעת שכל אחד יש לו תכונות הנפש מיוחדים, והחובה מוטלת עליו להשתמש בכוחותיו הפרטיים למען עבודת ה'. האחד מצטיין בלימוד גמרא, האחר בלימוד התנ"ך, והשלישי בחסד וכדומה.

ובאמת יסוד זה ששמו של האדם מורה על טבעו ושורש נשמתו מבואר בכמה מקומות, ובראשם בספר שער הגלגולים לרבי חיים ויטאל זצ"ל שכתב כי כאשר נולד האדם וקוראים לו אביו ואמו שם אחד העולה בדעתם אינו באקראי ובהזדמן, כי אם הקב"ה משים בפיו השם ההוא המוכרח אל הנשמה ההיא כמו שאמר הכתוב אשר שם שמות בארץ ע"כ.

ויעזוב בגדו בידה וינס ויצא החוצה [לט יב]. אח"כ נאמר והיא כראותה כי עזב בגדו בידה וינס החוצה. ונראה כי פירוש וינס החוצה הוא אף למקום שא"א לנו שאינו כל כך מקום בטוח, וכדחויגין בספ"ק דקידושין [מ א] שנסו אף למקום סכנה, וכשנאמר ויצא החוצה הוא בחשבון המקום שיכולין לילך, העיד הקרא, שיוסף אע"פ שהיה בטוח שלא יכשל בעבירה אף כשישאר שם, אך מ"מ גס משם, משום שכל אדם צריך לילך ממקום נסיון, ולא כאלו שחושבים יותר מצוה הוא כשעומד בנסיון, דאינו כן אלא רק כשהזדמן לו נסיון ועמד בזה, אבל צריך להזדרז שלא יבא לידי נסיון, כי צריך לקיים רצון ה', ולא בשביל לבקש שכר יותר, וזהו מדרגה יותר גדולה.

אלהי (13)

1. לא יקרא שמך וגו' כי אם ישראל. וליד מה נשחט יעקב מאברהם כי הקורא לאברהם אברהם עובר בעשה (ברכות י"ג) אצל הקורא לישראל יעקב אינו עובר. והגם שח"ל אמרו (שם) כי יעקב ואברהם קרא, ולמה לא נלמנו ממה דאברהם ליעקב הגם שאמר בו לא יקרא ואברהם קרא) כמו כן באברהם.

כיה נריך לומר כן כי מה חידש בזה בלומרו שמך יעקב אלא ודאי שנחכוון לומר שם קבוע הוא לך, אלא שצריך לדעת טעמו של הקב"ה למה באברהם הקפיד על אברהם ועל יעקב לא הקפיד. ויראה כי יש טעם נכון, והוא למה שקדם לנו כי שמות בני האדם הם שמות נפשות וכו' שם שמות בלתי ודרשו ז"ל (ברכות ז') וכו' (א). וזהו יעקב ויהי שם נפש שהיתה לו ולזה הגם שניתוסף בו רוח אלהים הנקרא ישראל לא מפני זה אצל הראשון וכו' ישנם לראשון גם שני ויכול הוא ליקרא יעקב ואין ראוי שיעקר שמו הראשון לחלוטין, משא"כ אברהם כי גם אחר שינוי שמו לפילוי לא נעקר שם הראשון כי יש בכלל אברהם אברהם ולזה יא' האל לקרות לו בתמידות אברהם ואין עיקרו לראשון כי בכלל אברהם אברהם.

ו) חנך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה. „חנוך לנער“ כשהוא עוד נער ואז גם כשיזקין „לא יסור ממנה“. והענין: כי האדם אי אפשר

15) ספר

לו לשבור דרכו, כלומר מזלו, שנולד בו כמו שאמרו 26: האי מאן דבצדק יהיה גבר צדקן כו'. אלא שניתנה הבחירה ביד האדם שיוכל לאחוז במזלו ולהעמידו כפי שירצה, — או צדיק או רשע או בינוני וכמו שאמרו במסכת שבת 28: האי מאן דבמאדים יהי גבר אשיד דמא (שופך דמים) אמר רב אשי אי אומנא (מקיז דם) אי גנבא (ליסטים) אי טבחא אי מוהלא. וזכר אלו השלשה, לפי שמזלו מורה שיהיה שופך דמים, אך בבחירתו יוכל לבחור באלו השלשה: 'אי מוהלא' והוא צדיק שעושה מצות עשה. 'אי טבחא' הוא בינוני. 'אי ליסטים' והוא רשע שופך דמים כמשמעו. וזה שאמרו 29: שאול באחת ולא עלתה לו, דוד בשתים ועלתה לו. והענין הוא: כי בדוד נאמר 30 'והוא אדמוני' והוא במאדים, ולכך טעה בו שמואל בעת שראה קלסתר פניו, והוא העביר מדותיו בכל. ואף שאלו השנים לא העביר, מכל מקום עלתה לו כמו שאמרו 31: כל המעביר על מדותיו כו'. ודוד הרבה להעביר על מדותיו, מה שאין כן שאול שאמרו 32: בן שנה שאול כו' כבן שנה שלא טעם טעם חטא. והוא העביר מדתו הטובה לרעה בדבר אחד, ולכן אף באחד לא עלתה לו. וזה שנאמר „חנוך לנער על פי דרכו“ — לפי דרך מזלו וטבעו תחנכהו ותדריכהו לעשות מצות, ואז גם כאשר „יזקין לא יסור ממנה“, אבל כשאתה מכריחו נגד טבעו, עתה ישמע לך, מיראתו אותך, אבל אחר כך בעת יוסר עולך מעל צוארו יסור מזה, כי אי אפשר לו לשבר מזלו.

6

1

6

16) ספר

[יז] ר' חנניה בן עקשיה אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להן (6) תורה ומצות שני' ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר (ישעיה מכ כא).

ג) ו, כסלקי. ד) ו, כחיד. ה) ו, נוטל נפשו עליה. ו) ו, בר רני לוונר הרי. ז) ו, קטה. ח) ק, ופורס. יז) ה, ו, להס.

החמורות אשר האדם מטבעו נוטה אליהן כמו שהזכיר, והתורה היא שהוזהירה אותו מהן כדי להכשיר את הנפש שלא תהא שטופה יותר ממה שבטבע. והלכה 24 כר' חנניה בן גמליאל. [יז] מיסודות האמונה בתורה שאם קיים האדם מצוה משלש עשרה ושש מאות מצות כראוי וכהוגן ולא שתף עמה מטרה ממטרות העולם הזה כלל, אלא עשאה לשמה מאהבה כמו שביארתי לך 25, הרי הוא זוכה בה לחיי העולם הבא. לכן אמר ר' חנניה כי מחמת רבוי המצות

17) ספר

6

5

רשב"ם

בראשית פרק לב

פסוק כט

כי שרית -

מגזרת באונו שרה את אלהים כמו קנה קנית. עשה עשית.
אבל וישר אל מלאך ויוכל מגזרת שב קם רץ שיאמר ויקם וישר וירץ.
ומה שלקה יעקב ונצלע, לפי שהקב"ה הבטיחו והוא היה בורח.

וכן מצינו בכל ההולכים בדרך שלא ברצון הקב"ה, או ממאנים ללכת שנענשו.
במשה כתיב: שלח נא ביד תשלח ויחר אף ה' במשה.

ולפי הדרש, אף על פי שאמרו חכמים בכל מקום חרון אף עושה חשם וכאן מה חשם יש?
הלא אהרן אחיך הלוי עתיד הוא להיות לוי ואתה כהן ועכשיו הוא יהיה כהן ואתה לוי.

אך לפי הפשט:

לפי שהיה מתעצל ללכת כתיב: ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו.

וכן ביונה שנבלע במעי הדגה.

וכן בבלעם ויחר אף אלהים כי הולך הוא ונעשה חיגר, כדכתיב: ותלחץ רגל בלעם. וילך שפי חיגר כמו: ושפו עצמותיו.